

Veselin Veljović

Sekretar Vijeća za nacionalnu bezbjednost Crne Gore

Velimir Rakočević

Dekan Pravnog fakulteta Univerziteta Crne Gore

Crna Gora na ekonomskom i pomorskom putu svile u XXI vijeku i činioci ugrožavanja bezbjednosti

Sažetak

Crna Gora je jedna od država osnivača grupe „Put svile” kao osnove za jačanje ekonomskih i trgovinskih veza među državama potpisnicama shodno istorijskoj povezanosti sa ovim putnim i trgovinskim koridorom. Članstvom u ovoj grupi Crna Gora dobija značajan podsticaj privrednom razvoju i stvaranju potencijala za direktne strane investicije. Na ovaj način Crna Gora promovise slobodno kretanje ljudi, roba i usluga i podstiče razvoj saobraćajnih koridora. Crna Gora kao država stalnog ekonomskog prosperiteta posebnu pažnju poklanja razvoju demokratije i ljudskih prava, odnosno opštim demokratskim vrijednostima, težeći unapređenju nacionalne, regionalne i globalne bezbjednosti. Na tom putu postoje brojni bezbjednosni izazovi koji su predmet istraživanja u ovom radu u kontekstu novih bezbjednosnih trendova u svijetu. U fokusu istraživanja je Jugoistočna Evropa i Crna Gora u njoj kao stabilna država sa osjetljivim i nestabilnim bezbjednosnim okruženjem. Akcenat je stavljen na ugrožavanje bezbjednosti Balkana od strane nosilaca kriminalnih aktivnosti izvršenih na organizovan način i druge oblike inkriminacija. U radu se ukazuje na mogućnosti preventivnog djelovanja u cilju neutralisanja bezbjednosnih prijetnji, što bitno doprinosi osnaživanju Puta svile.

Ključne riječi:

put svile, bezbjednost, organizovani kriminalitet, prevencija

UVODNA RAZMATRANJA

Unapređenje političkih i ekonomskih odnosa između država predstavlja osnov razvoja savremene civilizacije. Ništa bolje ne povezuje države od autoputeva i druge infrastrukture. Saobraćajno i energetska povezivanje, uz priliv stranih investicija, bitno doprinosi unapređenju dobrih odnosa i saradnje. Kineski interes za oblast Zapadnog Balkana vezan je za kupovinu i izgradnju saobraćajnica koje će pojačati izvoz kineskih roba u druge države. Preko Balkana Kina ostvaruje najkraću vezu sa sjeverozapadom Evrope.

Istorijski preokret u hiljadugodišnjem postojanju Kine nastaje osnivanjem Narodne Republike Kine 1949. godine i posle nekoliko decenija ubrzanog privrednog, kulturnog i ekonomskog razvoja danas možemo govoriti o jednoj od vodećih ekonomskih sila planete.

Inicijativa od septembra 2013. godine kineskog predsjednika Si Đing-pinga najavljuje novu epohu privredne saradnje, ekonomskih odnosa i konkretnih investicionih projekata poznatih pod nazivom „Novi put svile”, a podrazumijeva saradnju Kine i Evropom, tj. 16 centralnoevropskih i istočnoevropskih država „16+1” sa oko 60 država i 4.500.000.000 stanovnika.

Saradnja „16+1” već definiše brojne multilateralne sporazume i predviđene mehanizme implementacije. Države na Balkanskom poluostrvu imaju različite pozicije i interesovanja u procesima EU i NATO integracija, od Slovenije, Hrvatske, Bugarske i Rumunije koje su članice EU i NATO, Crne Gore, Srbije, Albanije, Makedonije, Bosne i Hercegovine i Kosova koje su u procesu EU integracija ali sa različitim odnosom prema NATO, programu Partnerstvo za mir, do onih koje se zalažu za vojnu neutralnost.

Strateški važan događaj za NATO savez, ali i za region s aspekta globalne bezbjednosti i stabilnosti regiona, ali i kao potvrda „otvorenih vrata” za proširenje i pristupanje u NATO i podršku procesima integracija u ispunjavanju neophodnih standarda je svakako prijem Crne Gore u punopravno članstvo NATO tokom 2017. godine.

Kada govorimo o ekonomskoj poziciji i stepenu razvijenosti činjenica je da većina balkanskih država zaostaje za standardima Zapadne Evrope. Važno je napomenuti da procesu ekonomskog zaostajanja aktivno doprinose različite vrste nesporazuma, etničkih i vjerskih grupa, teritorijalni nesporazumi, vjerska i međunacionalna netrpeljivost (u prethodnom periodu oružani sukobi sa nesagledivim posledicama), što sprječava mogućnost različitih vrsta međudržavnih projekata od opšteg značaja i interesa.

Odnose SAD i Kine moramo posmatrati u kontekstu snaženja političkih, ali prije svega ekonomskih odnosa Kine i Rusije, ali i kroz podršku SAD separatističkim težnjama i idejama Tibeta, kao i kroz težnju SAD da imaju veći i snažniji spoljnopolički uticaj na prostoru azijskog kontinenta.

Realna je opcija „dugoročnog rivaliteta” i „djelimične saradnje” ove dvije svetske sile uz realnu pretpostavku da je mogućnost direktnog oružanog konflikta isključena, ali će uticaj i pritisak u geostrateškim i geopolitičkim procesima i pritiscima na tom dijelu kontinenta svakako rasti uz mogućnost incidenata ograničenog i kontrolisanog karaktera.

Neophodno je napomenuti i različite vrste pokušaja uticaja i pritisaka od strane Rusije na pojedine države regiona, u konkretnoj situaciji uticaj Rusije na parlamentarne izbore u Crnoj Gori u oktobru 2016. godine, što za posledicu ima i vođenje krivičnog postupka pred nadležnim crnogorskim organima, ali i u nekim drugim konkretnim dešavanjima, kao obliku asimetričnih prijetnji i takozvanog „hibridnog” djelovanja.

Važno je napomenuti i pokušaj stvaranja energetske zavisnosti regiona od Rusije, što za posledicu ima političke i druge pritiske kako bi se osnažio uticaj Rusije na Balkanu.

Svakako treba pomenuti i specifične odnose ne samo vjerske Ruske pravoslavne crkve i pravoslavnih crkava država na Balkanu. Realno je pitanje koliko je u pomenutim konstalacijama dešavanja moguće prevazići razlike i pronaći zajedničke interese, prije svega ekonomske, u razvojnim politikama država Balkana i zajedničkim inicijativama ekonomske saradnje Evrope i Kine.

SARADNJA CRNE GORE I KINE

Saglasno ustavnim odredbama, Crna Gora saraduje i razvija prijateljske odnose sa drugim državama, regionalnim i međunarodnim organizacijama na principima međunarodnog prava. Narodna Republika Kina je priznala Crnu Goru u junu 2006. godine, dok su diplomatski odnosi između dvije države uspostavljeni 6. jula iste godine. Sa ovom državom Crna Gora je izgradila bliske odnose zasnovane na principima povjerenja i međusobnog uvažavanja, što predstavlja prioritet crnogorske vanjske politike. Ključne oblasti međusobne saradnje odnose se na širi ekonomski aspekt sa posebnim akcentom na putnu i pomorsku infrastrukturu, turizam, obrazovanje, zaštitu životne sredine, nauku, kulturu, energetiku, sport, razmjenu studenata i tsl. Zajednički interes obje države je intenzivna saradnja u prethodno navedenim oblastima u svrhu promocije investicija i trgovine između preduzeća, poboljšanja investicionog ambijenta, proširenja trgovine i trgovinske strukture. U ukupnoj saradnji veoma je važna kulturna saradnja. U tom cilju dvije države su već uspostavile čvrste mehanizme saradnje u oblasti nauke, obrazovanja, istraživanja, tehnoloških inovacija, kulture i umjetnosti. Akcenat je stavljen na razmjenu ljudi, a prije svega studenata i mladih. U

poodmakloj fazi su pripreme za zajednička istraživanja, razmjenu osoblja i edukaciju. To uključuje i zajedničko strateško planiranje, tehnološke razmjene, razmjene informacija i kreiranje kapaciteta. Dvije države istražuju korisne modele saradnje kao osnove za podršku razvoju infrastrukturnih i proizvodnih kapaciteta.

Iz godine u godinu povećava se broj kineskih turista koji posjećuju Crnu Goru. Kulturna saradnja je u usponu. Ministarstvo nauke Crne Gore i Univerzitet Crne Gore sa Institutom Konfučije imaju vrlo uspješnu naučno-tehnološku saradnju. Do sada je zajednički realizovano više desetina projekata.

Najmnogoljudnija država svijeta Kina je četvrta po snazi ekonomija sa gotovo dvocifrenim ekonomskim rastom godišnje. Shodno predviđanjima pojedinih ekonomista, Kina će 2020. godine imati bruto nacionalni proizvod uporediv sa paritetom kupovne moći, što znači da bi bio veći čak i od američkog bruto domaćeg proizvoda.¹ Brojni parametri pokazuju da će Kina ubrzo postati vodeća ekonomska sila u svijetu. To se objašnjava određenim činiocima, od kojih se ističu veličina tržišta, jeftina radna snaga, uspješno umrežavanje u globalno poslovanje i slično. Ova država je ostvarila suficit u spoljnotrgovinskom bilansu od više stotina milijardi dolara. Ona je i najdinamičnija industrijska sila svijeta sa prosječnim godišnjim rastom od 17%. Prema relevantnim prognozama, Kina bi za 2–3 godine proizvodila oko 85% svjetske elektrotehničke proizvodnje, što je svakako bitan faktor u ekonomiji na globalnom nivou. Kina posjeduje velike devizne rezerve, što je ostvareno snažnim kineskim izvozom u EU i SAD. Važno je naglasiti da kineski investitori posluju na partnerskim osnovama, što znači da nema kolonijalnog odnosa.

Na osnovu ugovora sa kineskom kompanijom China Road and Bridge Cooperation (CRBC) i sa kineskom EXIM bankom o finansijskom aranžmanu realizacije Projekta izgradnje autoputa Bar – Boljare, 11. maja 2015. godine zvanično su započeli radovi na izgradnji prioritetne dionice Smokovac–Uvač–Mateševo, u dužini od 41 km. Rok za završetak radova je četiri godine. Ukupan iznos za izgradnju ove dionice je 809.600.000 eura, od čega se 85% iznosa finansira preko EXIM banke kroz kredit, na rok otplate od 20 godina, a ostali iznos se obezbjeđuje iz državnog budžeta.

Od aprila 2016. godine do decembra 2017. kineska kompanija China Civil Engineering Construction Company (CCECC) realizovala je projekat rekonstrukcije željezničke pruge na dionici Kolašin–Kos. Vrijednost projekta bila je oko 5.890.000. eura.

¹ Economist, London, 2008.

U maju 2017. godine potpisan je Sporazum o privredno-tehničkoj saradnji između Vlade Crne Gore i Vlade NR Kine, kojim se Vladi Crne Gore obezbjeđuje bespovratna pomoć u iznosu od 20.000.000 juana (oko 2.650.000 eura) za projekat rekonstrukcije mosta na Đurđevića Tari i druge projekte.

U oktobru 2017. godine potpisana su pisma razmjene kojim je Vlada Crne Gore dala saglasnost da Vlada NR Kine pripremi studiju izvodljivosti za projekat rekonstrukcije mosta, dok su 20. decembra 2017, potpisani zaključci o tenderskim istraživanjima za izradu studije izvodljivosti donatorskog projekta rekonstrukcije mosta, čime su se stvorile pretpostavke za početak izrade studije izvodljivosti, a zatim idejnog i glavnog projekta, što će omogućiti realizaciju projekta tokom naredne građevinske sezone.

U novembru 2016. godine u Rigi je potpisan Memorandum o saradnji Opštine Nikšić i Zavoda za tradicionalnu medicinu kineske provincije S'čuan (Sechuan) o saradnji i preradi ljekovitih biljaka.

U novembru 2017. godine u Budimpešti je potpisan Memorandum o razumijevanju između kineske kompanije "China Baoding Rui Fu De Investment Co., Ltd" i Inovaciono-preduzetničkog centra „Tehnopolis“ iz Nikšića o uspostavljanju saradnje sa ciljem realizacije projekta saradnje i prerade ljekovitog bilja u Crnoj Gori.

Razgovori između Ministarstva poljoprivrede Crne Gore i zainteresovanih kineskih institucija i kompanija o saradnji i preradi ljekovitog bilja u Crnoj Gori su u toku i početak realizacije dugoročnog projekta se očekuje u prvoj polovini 2018. godine.

Kineska kompanija Shanghai Power Electronics je u 2017. godini započela izgradnju 23 vjetroelektrane na Možuri, brdu između Bara i Ulcinja, snage 46 megavata, vrijednosti oko 40.000.000 eura.

U periodu januar – septembar 2017. godine ostvarena je robna razmjena u iznosu od 156.255.000 € – izvoz 4.862.000 €, uvoz 151.393.000 €. U 2016. godini ostvarena je robna razmjena u iznosu od 203.527.000 € – izvoz 18.932.000 €, uvoz 184.595.000 €. U 2015. godini ostvarena je robna razmjena u iznosu od 197.476.771 € – izvoz 7.903.776 €, uvoz 189.572.995 €.

Potrebno je naglasiti da se različite vrste poznatih vina crnogorskih „Plantaža“ nalaze na kineskom tržištu, što doprinosi kvalitetnijoj ekonomskoj razmjeni. Crna Gora je pomorska država i pomorska flota je proširena izradom više brodova za potrebe Crne Gore u kineskim brodogradilištima. U saradnji sa NR Kinom i kineskim partnerima u periodu 2010–2014. godina izgrađena su četiri broda za potrebe kompanija „Crnogorska plovidba“ („Kotor“ i „Dvadesetprvi maj“) i „Barska plovidba“ („Bar“ i „Budva“). Crna Gora je turistička destinacija i svake godine se bilježi rast broja kineskih državljana u različitim periodima godine.

U periodu januar–septembar 2017. godine Crnu Goru je posjetilo 16.792 kineskih turista, koji su ostvarili 23.976 noćenja. Prosječno su se zadržavali 1,5 dan, a u ukupnoj strukturi inostranih noćenja ostvarili su 1,9%. U 2016. godini Crnu Goru je posjetilo 11.894 kineskih turista, koji su ostvarili 16.901 noćenja. U 2015. godini Crnu Goru je posjetilo 13.362 kineskih turista, koji su ostvarili 18.170 noćenja. Od 15. septembra 2017. godine uspostavljena je direktna avio-linija kineske kompanije Hainan airlines na relaciji Peking–Beograd (preko Praga), a na svakom letu (jednom sedmično), kao rezultat saradnje crnogorskih i kineskih turističkih agencija biće rezervisan određen broj sjedišta za kineske turiste koji će tokom boravka u regiji posjećivati i Crnu Goru.

Inicijativa za saradnju Kine i Crne Gore ogleda se u činjenici povoljnog geostrateškog položaja Crne Gore, uz realnost da Crna Gora ima svoje luke što može koristiti za povezivanje sa drugim tačkama vodenog ili kopnenog puta prema Evropi, dakle može se zaključiti da će odnosi saradnje Crne Gore i Kine u narednom periodu biti u usponu u odnosu na brojne neiskorišćene mogućnosti kako na bilateralnoj tako i na multilateralnoj osnovi.

U junu 2017. godine svečano je otvoren Stalni nacionalni paviljon Crne Gore u NR Kini u gradu Ningbou, provincija Dž'đjang, uz podršku Narodne vlade grada Ningboa, kao rezultat saradnje u okviru mehanizma 16+1. Paviljonom upravlja kompanija Ninhua Group, uvoznik vina kompanije „13. jul Plantaže”. Paviljon je dodatna prilika za promociju Crne Gore i prezentaciju investicionih potencijala, kao i potencijala u oblastima turizma, privrede i kulture.

Glavni grad Podgorica je 14–15. septembra 2017. godine bio domaćin Drugog foruma gradonačelnika glavnih gradova mehanizma 16+1. Potpisani su sledeći sporazumi:

- Sporazum o saradnji Biroa za promociju investicija grada Pekinga i Biroa za ekonomsku saradnju i podršku biznis zajednici Podgorice;
- Memorandum o razumijevanju i bilateralnoj saradnji na projektima između Agencije za zaštitu prirodne i životne sredine Crne Gore i pekinškog opštinskog biroa za zaštitu životne sredine;
- Sporazum o saradnji Pekinške komore za međunarodnu saradnju i Privredne komore Crne Gore.

Međunarodna policijska saradnja sa NR Kinom realizuje se posredstvom Interpola. Kina prepoznaje Crnu Goru kao važnog regionalnog partnera i kao „pomorska vrata” za evropska tržišta.

ETIOLOŠKA DIMENZIJA ORGANIZOVANOG KRIMINALITETA NA BALKANSKOM POLUOSTRVU

Kriminološka etiologija proučava uticaje koje na organizovani kriminalitet ostvaruju druge pojave.² Etiologiju svih oblika kriminaliteta, uključujući i organizovani, konstituišu dva elementa koji čine funkcionalno jedinstvo. Prvi je egzogena etiologija koja obuhvata proučavanje organizovanog kriminaliteta iz ugla eksternih činilaca koji se odnose na određene socijalne strukture i dejstvo spoljašnjih faktora kriminaliteta. Drugi element sadrži subjektivne činioce koji djeluju na proces kriminalizacije, odnosno formiranje ličnosti učinilaca krivičnih djela sa elementima organizovanog kriminaliteta. Uzroke organizovanog kriminaliteta determinišemo kao odlučujuće faktore koji generišu kriminalno ponašanje i njihovo dejstvo na javljanje organizovanog kriminaliteta je direktno.³

Jedan od glavnih uzroka ekspanzije organizovanog kriminaliteta je polarizacija bogatstva i njegove alokacije u širem smislu. Brojna istraživanja pokazuju da najbogatijih 1% stanovništva posjeduju preko 40% materijalnih dobara u svijetu. Sve dublji jaz između bogatih i siromašnih, koji je posebno izražen u ovom dijelu Evrope, može biti katalizator kriminalnog ponašanja, budući da su brojne kolateralne žrtve generisane neravnomjernom raspodjelom dohotka.

Važan faktor organizovanog kriminaliteta je i ekonomska depresija i rastuća nezaposlenost. Veliki broj osoba na ovim prostorima egzistira ispod linije siromaštva. U sadašnje vrijeme nejednakost se produbljuje prateći sopstvenu logiku i ubrzanje. Kriminološka istraživanja su pokazala uzročnu vezu između ekonomskih kriza i organizovanog kriminaliteta. Kod svih većih ekonomskih kriza broj pojedinih oblika organizovanog kriminaliteta se udvostručio i višestruko povećao stopu kriminaliteta.

Organizovani kriminalitet je u uzročnoj vezi sa globalizacijom kao bitnim obilježjem savremenog društva. U okviru opšte globalizacije integracije zahtijevaju značajan vremenski period, što nosioci organizovanog kriminaliteta eksploatišu za ostvarenje svojih ciljeva. Era globalizacije pogoduje destruktivnim i nelegalnim aktivnostima, a posebno stvaranju kriminalnih organizacija.

² Abadinsky Howard. *Organized crime 7th Edition*, Belmont, 2003, p. 2–6; Bošković Mićo, *Transnacionalni organizovani kriminalitet, oblici ispoljavanja i metodi suprotstavljanja*, Beograd, PA, 2003, str. 23.

³ Rakočević Velimir. *Krivična djela sa elementima organizovanog kriminaliteta*, Podgorica, 2015, str. 966.

Poratne prilike na Balkanskom poluostrvu takođe pogoduju stalnom apsolutnom i relativnom porastu organizovanog kriminaliteta. Nestabilna vremena dovode do mentalne regresije čija posledica može biti abnormalna senzitivnost sa izraženim elementima destrukcije.

Jedan od činilaca organizovanog kriminaliteta je i ekonomska liberalizacija koju koriste nosioci kriminalnih aktivnosti za vršenje nelegalnih poslova. Kriminalne grupe su iskoristile prednosti visokog i narastajućeg obima legalne trgovine za krijumčarenje preko nacionalnih granica. U finansijska tržišta su inkorporirani kriminalni sindikati kao jezgra organizovanog kriminalnog djelovanja.

Propulzivnost granica među državama i modernizacija transporta amplificira djelatnosti pripadnika organizovanog kriminaliteta, budući da nestajanje državnih granica i odsustvo rigorozne kontrole pogoduju delinkventima za prelazak iz države u državu bez bojazni da će biti lišeni slobode.⁴

FENOMENOLOGIJA ORGANIZOVANOG KRIMINALITETA NA BALKANU

Organizovane kriminalne grupe u regionu vrše različita krivična djela poput krijumčarenja droga, ljudi, oružja i eksplozivnih materija, vozila i tsl. Vođe i pripadnici kriminalnih grupacija u znatnom broju su porijeklom iz država nastalih disolucijom bivše Jugoslavije. U fenomenologiji registrovanih krivičnih djela organizovanog kriminaliteta dominiraju delikti zloupotrebe opojnih droga, violentni kriminalitet, nezakonite migracije i organizovani kriminalitet privrednog tipa.

Stanje kriminaliteta u oblasti zloupotrebe opojnih droga predstavlja veliki bezbjednosni izazov imajući u vidu da ovaj oblik inkriminacija karakteriše veoma dobra organizovanost, povezanost i međunarodni karakter. Krijumčarenju narkotika u značajnoj mjeri pogoduje geostrateški položaj ovog dijela Evrope, veliko povećanje prometa preko državnih granica i liberalnija kontrola nad njima, kao i konfiguracija granica koja olakšava ilegalni transport opojnih droga i psihotropnih supstanci. Zloupotreba droga povezana je sa drugim inkriminacijama kao što su trgovina oružjem, trgovina ljudima i slično. Preko područja Balkana prolaze glavni putevi krijumčarenja droge sa Bliskog i Srednjeg istoka, kao i Južne Amerike prema Zapadnoj Evropi. Droga i zavisnost od droga mijenjaju tradicionalno shvatanje kriminaliteta. Ovaj oblik kriminaliteta se po svojim specifičnostima izdvaja u odnosu na ostale pojavne oblike kriminaliteta po slojevitosti i diferenciranosti.

⁴ Rakočević Velimir, *Specijalne istražne metode*, Podgorica, 2016, str. 327.

Obračuni organizovanih kriminalnih grupa su u posljednje vrijeme intenzivirani uz stalno usavršavanje metoda djelovanja i internalizaciju predstavljajući ozbiljnu prijetnju najvećim vrijednostima. Njihovo postojanje vezano je za nezakonito sticanje bogatstva i sve aktivnosti kriminalnih grupa imaju lukrativni karakter. Obračuni su posebno učestali kada su u pitanju visokoprotabilne nezakonite aktivnosti. Ubrzani tehnološki razvoj, razvoj elektronskih sistema u bankarstvu i finansijama pogoduje snaženju kriminalnih tržišta u kontekstu ostvarenja visoke međuzavisnosti između pojedinih inkriminiranih djelatnosti i njihove internalizacije.

Sukobi između kriminalnih grupa traju onoliko dugo koliko traje i borba za prevlast u kriminalnom miljeu uz sve češće likvidacije zbog prelaska iz jedne kriminalne grupe u drugu, što je za njihove vođe neoprostivo.

Bezbjednosni problem predstavljaju i nezakonite migracije. Glavni organizatori nelegalnih migracija su kriminalne strukture iz regiona Zapadnog Balkana i drugih država, pri čemu se bezbjednosno interesantna lica sa ovih prostora pojavljuju kao dio razgranate međunarodne kriminalne mreže. U svrhu ilegalnih migracija koriste se kopnena i vodena putovanja zaobilaznjem zvaničnih graničnih prelaza.

Krivična djela organizovanog kriminaliteta su usmjerena na nezakonito sticanje imovine koja se kasnije pokušava kroz odgovarajuće mehanizme inkorporirati u legalne tokove. Novac stečen vršenjem predikatnih krivičnih djela unosi se u legalnu ekonomiju. Of-šor kompanije se koriste za prikrivanje porijekla kapitala. Uprkos brojnim problemima, ipak je ostvaren odgovarajući napredak u ovoj oblasti.

ZAKLJUČAK

Niko razuman ne može dovoditi u pitanje velike ekonomske benefite za sve države koje participiraju u projektu „Put svile”. To je prilika za produbljivanje saradnje u svim oblastima od interesa za svaku državu pojedinačno, uključujući i sferu bezbjednosti. Opasnost od organizovanog kriminalnog djelovanja kao ugrožavajućeg faktora bezbjednosti je ozbiljna i stalna, što jasno ukazuje na potrebu pripremanja i osposobljavanja nadležnih državnih organa, a naročito policije da adekvatno odgovori bezbjednosnim izazovima. Neophodno je više raditi na poboljšanju strategije suzbijanja organizovanog kriminaliteta s akcentom na proaktivnost. Reaktivni pristup koji je u dužem vremenu bio dominantan podrazumijevao je preduzimanje radnji nakon izvršenog krivičnog djela. Potrebno je djelovati znatno prije izvršenja krivičnog djela, odnosno u pretpolju kriminaliteta. Kriminalna ispoljavanja se

moraju predvidjeti i spriječiti u najranijoj fazi. Policijske aktivnosti trebaju biti prodrone i dinamične u smislu dolaženja do informacija od bezbjednosnog značaja korišćenjem savremenih metoda djelovanja. Samo siguran bezbjednosni ambijent može privući direktne investicije u ovaj dio Evrope.

LITERATURA

1. Abadinsky Howard. *Organized crime 7th Edition*, Belmont, 2003.
2. Bošković Milo. *Kriminološki leksikon*, Novi Sad, 1999.
3. Bošković Mićo. *Transnacionalni organizovani kriminalitet, oblici ispoljavanja i metodi suprotstavljanja*, Beograd, PA, 2003.
4. Marinković Darko. *Suzbijanje organizovanog kriminala – specijalne istražne metode*, Novi Sad, 2010.
5. Rakočević Velimir. *Krivična djela sa elementima organizovanog kriminaliteta*, Podgorica, 2015.
6. Rakočević Velimir. *Specijalne istražne metode*, Podgorica, 2016.
7. Škulić Milan. *Organizovani kriminalitet – pojam i krivičnoprocesni aspekti*, Beograd, 2003.
8. Economist, London, 2008.